

ваний Конституцією й законами України спосіб захисту й охорони прав і свобод, що реалізується незалежними та централізованими органами державної влади - органами прокуратури за заявами й скаргами громадян або за власною ініціативою й полягає в забезпеченні від посягань на права й свободи, зобов'язанні порушника припинити незаконні дії й поновити порушені права чи усунути перешкоди в їх реалізації й попередити можливість виникнення порушень у подальшому у формі акту прокурорського реагування. Значна роль прокуратури в механізмі забезпечення прав і свобод людини й громадянина підтверджується аналізом чинного законодавства України, теоретико-правовими дослідженнями й матеріалами практики. За цих обставин виникає об'єктивна вимога подальшого удосконалення інституту прокуратури як гаранта прав людини й громадянина.

Література

1. Алексеев С.С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве. - М.: Юрид. лит., 1966. - 187 с.
2. Скакун О.Ф. Теория держави і права: Підручник / Пер. з рос. - Х.: Консум, 2001. - 656 с.
3. Тодыка Ю.Н. Конституция Украины: проблемы теории и практики. - Х.: Факт, 2000. - 608 с.
4. Олійник А.Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: Монографія. - К.: Алерта, КНТ, Центр навчальної літератури, 2008. - 472 с.
5. Здійснення прав людини: проблеми обмежування (загальнотеоретичні аспекти) / П.М. Рабінович, І.М. Панкевич. - 3-й вип. - Львів: Астрон, 2001. - 108 с.
6. Конституційний Суд України і прокуратура в конституційно-правовому механізмі забезпечення основних прав громадян: Монографія / Ю.М. Тодика, О.В. Марцеляк. - Х.: Лібра, 1998. - 107 с.
7. Витрук Н.В. Конституционный статус личности в СССР. - М.: Юрид. лит., 1985. - 173 с.
8. Чуйко З.Д. Конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки України // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2006. - № 8. - С 81-89.
9. Наливайко О.І. Правовий захист людини як пред-

мет дослідження загальної теорії права // Держава і право : збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. - 12-й вип. - К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2001. - С 18-24.

10. Наливайко О.І. Теоретико-правові проблеми захисту прав людини: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. - К, 2002. - 179 с.

11. Орзіх М. Міжнародно-правові стандарти і права людини в Україні // Право України. - 1992. - № 4. - С 11-16.

12. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.

13. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2010. - № 41-45. - Ст. 529.

14. Пушкіна О.В. Система прав і свобод людини та громадянина в Україні : теоретичні і практичні аспекти забезпечення. - К.: Логос, 2006. - 416 с.

15. Марцеляк О.В. Інститут омбудсмена: теорія і практика : Монографія / відп. ред. О.Н. Ярмиш. - Х.: Вид-во Нац. унів-ту внутр. справ, 2004. - 450 с.

16. Про Службу безпеки України з прав людини: Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229-ХП // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 20. - Ст. 99.

17. Заворотченко Т.М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини й громадянина в Україні: Монографія. - Дніпропетровськ: Вид-во дніпропетр. нац. ун-т., 2007. - 256 с.

18. Рибалко Г.С. Прокуратура в механізмі захисту прав людини // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. - 2008. - № 1 (3). - С 20-23.

19. Звітність "Основні показники роботи прокурора" за 12 місяців 2011 р. - [Електронний ресурс]: <http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir id=104404>.

20. Звітність "Основні показники роботи прокурора" за 6 місяців 2012 р. - [Електронний ресурс]: <http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir id=106781>.

Мавдрик М.Я.

здобувач Харківського національного університету
внутрішніх справ

Надійшла до редакції 15.07.2012

УДК 341.231.4

ЗМІСТ АКАДЕМІЧНОЇ СВОБОДИ

Академічна свобода є одним із загальновизнаних стандартів у галузі прав людини, конституційно-правовою цінністю для переважної більшості демократичних країн світу. Проте рівень наукового осмислення проблем, пов'язаних із нормативно-правовим закріпленням і забезпеченням реалізації цієї свободи у вітчизняній юридичній літературі є недостатнім. Однією з найбільш важливих і недостатньо розроблених проблем у цьому контексті є зміст академічної свободи. У наукових публікаціях, присвячених окремим аспектам цієї проблематики (зокрема в працях Д. Герцюка, Ю. Верланова, А. Казарезова, Ю. Кюрінець) зміст академічної свободи згадується лише побіжно, як щось саме собою зрозуміле й таке, що не потребує обґрунтування. Насправді ж позитивно-правове закріплення й доктринальне тлумачення змісту академічної свободи далекі від однозначності. Названі фактори зумовлюють актуальність і новизну теми цієї статті, а також її значення для вітчизняної конституційно-правової теорії й практики.

Маслова Н. Г.

Мета роботи полягає в узагальненні наукових підходів до розуміння змісту академічної свободи як елементу конституційно-правового статусу особи й формуванні авторської концепції за темою дослідження.

Відзначимо, що академічною можна назвати освіту, яка спирається на авторитет тих учених-вчителів, які допускають і навіть заохочують самостійну пізнавальну активність тих, хто навчається, мають гарантовану можливість широкого й регулярного опублікування своїх досягнень, міркувань і навіть сумнівів, що пред'являються не голосливо, а супроводжуються аргументацією, що сприймається академічним співтовариством. Класичне обґрунтування принципу академічної свободи є ширшим від того, що стосується звичайної свободи громадян і було висловлене ще Дж. Ст. Міллем в есе "Про свободу": "Прагнення до істини вимагає безперешкодного дослідження й вираження суперечливих ідей, оскільки розумні громадяни здатні прийти до кращого розуміння питань".

© Н.Г. Маслова, 2012

Проблеми становлення правової демократичної держави

За своєю сутністю, академічна свобода є свободою вчених шукати істину згідно з професійними стандартами досліджень. Ліберальні демократії захищають академічну свободу на тій підставі, що відкрите прагнення до знань та істини забезпечує істотні переваги для суспільства, і тому, що свобода думки має важливе значення для реалізації людської природи. Атмосфера академічної свободи дозволяє створити комфортні умови для людей творчої праці. Якщо людина володіє високою внутрішньою мотивацією, то жорсткі контролюючі рамки можуть діяти на неї руйнівно. І хоча абсолютна більшість дослідників демонструє крайню чутливість наукової продуктивності до технічних умов праці (забезпеченості комп'ютерами, доступом до баз даних тощо), визначальними факторами, які впливають на вибір лінії поведінки, є менш відчутні речі: суб'єктивні уявлення самого викладача про важливість дослідницького й викладацького компонентів у його діяльності та його, знов-таки суб'єктивна, оцінка системи винагород (англ. - departmental reward structure), прийнятої на факультеті [1, 293-294].

Як люди сприймають академічну свободу? У широкому розумінні вона розглядається як можливість і гарантії безпеки "в пошуку істини" [2, 62]. К. Кейт, вивчаючи думку професорів американських вузів, доходить висновку, що академічну свободу розглядають як можливість вибору методів викладання, сфери досліджень, вільного обговорення ідей з колегами й студентами. Разом з тим респонденти відзначають, що вона передбачає певну ступінь їхньої відповідальності та сприйняття інституційних цілей і цінностей [3]. Інший американський автор, Д. Колсон, стверджує: "Якщо освіта є ключовим компонентом вільного суспільства, то боротьба за академічну свободу - це боротьба за збереження тієї атмосфери, в якій можна висловлювати навіть непопулярні погляди" [4]. Для К. Нельсона академічна свобода є правом викладачів для пропаганди наукових і політичних позицій, які, на його думку, невіддільні один від одного в межах дисциплінарних норм; іншими словами, академічна свобода є професійним правом, яке має сенс тільки в контексті факультетського самоврядування [5, 78].

У свою чергу, російські дослідники Я.І. Кузьмінов і М.М. Юдкевич відзначають, що академічна свобода, "будучи базовим елементом конвенції, що регулює поведінку основних діючих осіб в університеті, ґрунтується на стандартах академічної поведінки, що передбачають засудження опортунізму колег, певний рівень викладання тощо" [6, 87]. Стандарт таким чином поєднує два елементи - регулювання виробничої поведінки (підтримання викладання й досліджень на певному рівні, робота з учнями) і соціальну поведінку (участь у санкціях проти порушників, кооперація з колегами). В ідеальній ситуації викладачі орієнтуються на них при виборі поведінки, беруть до уваги, змушені й намагаються їм слідувати. Ці стандарти переймаються тими, хто приходить у дослідницькі групи, що вже склалися, передаються аспірантам від наукових керівників. Ці стандарти сприймаються як норма, і відхилення від них пов'язано для сторін з дискомфортом.

Л.О. Пасешнікова розглядає академічну свободу одразу в кількох аспектах: як міжгалузевий інститут права, структурно-функціональний елемент системи конституційних прав і свобод особи, структурно-функціональний елемент механізму конституційно-правового регулюван-

ня суспільних відносин у сфері освіти й науки, конституційно-правовий інститут [7, 8-9], правовий стан [7, 12], а також як інституційну й процесуальну системи [7, 13]. У підсумку за теоретичними конструкціями юридична природа академічної свободи якщо не "розчиняється" зовсім, то принаймні відходить на другий план. То ж можна стверджувати, що на сьогодні, завдяки університетським традиціям, судовій практиці, науковим дослідженням і викладацьким контрактам академічна свобода стала дуже складним поняттям, що має різні аспекти й виміри. Іноді ці аспекти навіть конкурують один з одним, наприклад, коли інституційна (університетська) академічна свобода стикається з особистою академічною свободою. Такий стан справ змушує деяких авторів сумніватися в самій можливості сформулювати чітке юридичне поняття академічної свободи й повною мірою розкрити її зміст. На думку американського дослідника Р. Стендлера, академічна свобода є "аморфним квазі-правовим поняттям, котре неможливо ані точно визначити, ані переконливо обґрунтувати з точки зору правових засад" [8]. Інший американський автор, Д.А. Доунс, визнає, що чимало наукових питань щодо академічної свободи досі перебувають "у сутінковій зоні" [9, 3].

Не поділяючи агностичні настрої щодо з'ясування сутності й змісту академічної свободи, варто відзначити, що переважна більшість авторів єдині в тому, що існує два зовсім різних види академічної свободи, які повинні мати різні назви: а) індивідуальні академічні свободи, що стоять на захисті окремих учасників академічного життя; б) інституційні академічні свободи, які захищають вищі навчальні заклади від втручання з боку уряду; вони стосуються академічної спільноти, а не окремих осіб [8]. Хоча зустрічаються й інші підходи. Так Л.О. Пасешнікова в структурі академічної свободи вирізняє чотири елементи: 1) свободу організації (сегмент академічної свободи, найбільш яскраво виражений у діяльності вузу); 2) свободу комунікації (що передбачає й академічну мобільність); 3) свободу праці (можливість самостійного вибору сфери освітньої чи наукової трудової діяльності й вільного розпорядження своїми здібностями в процесі виконання відповідної роботи); економічну свободу (матеріально-фінансове підґрунтя академічної свободи) [7, 21]. Проте такий підхід, попри свою оригінальність, навряд чи можна визнати обґрунтованим, оскільки в результаті академічна свобода втрачає будь-яке самостійне значення, розчиняючись у низці інших конституційно-правових категорій.

Значно конструктивнішим є такий підхід, при якому пошук академічної свободи здійснюється не в межах інших прав і свобод і навіть не на їх "перехресті", а в межах окремої - академічної (освітньо-наукової) сфери суспільного життя. При такому підході зміст академічної свободи складає комплекс можливостей поведінки фізичних осіб - учасників академічного (освітнього й науково-дослідного) процесу, в яких, з одного боку, відображаються їх локальні суб'єктивні інтереси, а з іншого - визначаються певні міри їх самостійності при прийнятті рішень та їх подальшої реалізації. Слід відзначити, що з таким підходом погоджується й згадана Л.О. Пасешнікова. "У змістовному плані, - відзначає цей автор, - академічна свобода є юридичною конструкцією, яка включає як мінімум три елементи: свободу викладання, свободу наукового дослідження й свободу навчання, які, у свою чергу, тісно пов'язані з автономією навчального закладу" [7, 12].

А. Бабтена, очевидно, маючи на увазі застосування концепції академічної свободи при тоталітарних режимах, визначає її як свободу здійснення навчання й наукових досліджень на вільній і необмеженій основі, а також можливість публікувати результати досліджень, не побоюючись політичних чи соціальних наслідків [10, 6]. На думку К. Янкаха, академічна свобода “зобов’язує вчених навчати, навчатися й передавати свої ідеї без цензури, гонінь чи переслідування”, оскільки вона “ґрунтується на переконанні, що наука досягає свого кінцевого призначення, якщо вчені й студенти мають необмежену свободу в отриманні знань, а також вираження заздалегідь спірних і навіть непопулярних думок, не боячись осуду” [11]. Крім того, відзначає К. Янках, навчальні й наукові заклади не мають права обмежувати здійснення академічної свободи своїх співробітників і студентів або використовувати її як підстави для застосування дисциплінарних заходів. Академічна свобода, отже, ґрунтується на припущенні, що вона сприятиме інтелектуальній різноманітності, а також допомагатиме в досягненні головної мети університету - пізнанню істини.

Традиційно до складу академічної свободи включають чотири аспекти. По-перше, академічна свобода - це свобода досліджень і обміну науковими даними. Тобто вибір тематики досліджень, методів академічної роботи й способів поширення наукових результатів - це справа самоорганізації наукового співтовариства (академічної спільноти). Ця теза на сьогодні піддається критиці за те, що вчені, які “сховались у баштах зі слонової кістки”, не реагують на актуальні суспільні запити щодо задоволення потреб у практичних дослідженнях. По-друге, академічна свобода спочатку означала обмежену юрисдикцію світської (також судової) й церковної властей щодо членів університетської корпорації. Безумовно, під впливом універсалістського проекту централізованих національних держав цей стан речей істотно змінився. Однак у ряді випадків залишилися сліди цієї інституціональної норми, що дають знати про себе у вигляді університетських комітетів з етики, що мають право оцінювати дії представників академічної спільноти. По-третє, академічна свобода передбачала колегіальні принципи самоорганізації наукового співтовариства й університету. Це й виборність на посади (професор, декан, ректор), і спосіб присудження наукових ступенів на підставі колегіальної оцінки членів наукової спільноти - фахівців з цієї наукової дисципліни. До сьогодні цей елемент зберігається в переважній більшості зрілих академічних систем. По-четверте, академічна свобода передбачає право науково-викладацького складу самостійно визначати структуру й зміст навчання в університеті. Ця складова академічної свободи також перебуває під впливом інших інституційних суб’єктів, зокрема держави й роботодавців, які подають замовлення на випускників університету.

На думку С. Бергена, академічна свобода може бути описана як “динамічний простір чотирьох свобод”, які стосуються як установ, так і окремих співробітників. По-перше, це свобода досліджень - свобода у виборі напрямку дослідження й свобода в процесі дослідження. По-друге, це свобода навчання. Перші дві свободи тісно пов’язані, оскільки навчання на основі досліджень - один з фундаментальних аспектів європейської спадщини. Дослідники не повинні бути змушені здійснювати викладання в протиріччі з результатами власних досліджень. По-третє, свобода публікувати результати

досліджень. По-четверте, свобода співробітництва. Університети як інституційні члени академічної спільноти мають бути вільні в пошуку своїх партнерів [12].

Проте такий підхід до з’ясування змісту академічної свободи спирається суто на емпіричний досвід і позбавлений системності. На нашу думку, при з’ясуванні змісту індивідуальної академічної свободи слід мати на увазі два аспекти: суб’єкт цієї свободи й конкретні моделі його поведінки. Як відомо, суб’єктами (носіями) академічної свободи виступають два види учасників академічного процесу: з одного боку - викладачі (науково-викладацький склад), з іншого - студенти. Відповідно, для науково-викладацького складу академічна свобода передбачає (у найбільш загальному вигляді) свободу викладання й наукових досліджень, а для студентів - свободу навчання. Як зазначає В.П. Шрам, “свобода в освітній системі для викладачів виражається в їхній можливості вільно викладати навчальний предмет, обирати теми й методику наукового дослідження, а для студентів виражається в їхньому праві на вибір рівня, типу, строків, методів свого навчання, у можливості брати участь у формуванні змісту своєї освіти та отримувати знання згідно зі своїми схильностями й потребами” [13, 122]. На різних аспектах академічної свободи для різних учасників академічного процесу наголошує Б.А. Страшун: “Академічна свобода в демократичній державі передбачає право викладача навчати своєму предмету так, як він вважає за потрібне... Учням та їх батькам академічна свобода надає змогу обирати таких викладачів, чий погляд й підходи до дисципліни, що вивчається, видаються найбільш прийнятними. Різні погляди, що виражаються викладачами, змушують учня самостійно мислити й самостійно формувати свої переконання” [14, 221-222].

Академічна автономія - невід’ємна частина професійної ідентичності наукового й університетського співтовариства. До того ж вона завжди була способом організації академічної професії, де виробництво й обіг знань складає сенс існування цього співтовариства [15, 267]. Дослідники університетів роблять відмінність між академічною свободою, процедурною і субстантивною автономією. Під *академічною свободою* при цьому розуміється свобода окремого науково-викладацького працівника у викладанні й проведенні наукових досліджень. Вона є свободою пошуку істини й виробництва знання без побоювань зазнати покарання чи звільнення за образу якоїсь політичної, релігійної чи соціальної ортодоксії. Під *субстантивною автономією* розуміється влада вищого навчального закладу у визначенні своїх власних цілей і програм. Під *процедурною автономією* розуміється влада університету визначати засоби, якими його цілі й програми будуть досягнуті [16, 25]. Мексиканський дослідник І. Ордорика розглядає університетську автономію в наступних вимірах: 1) політична автономія, що містить призначення на посади й конфлікт інтересів; 2) академічна автономія й територіальна автономія (*campus autonomy*), що містить доступ до освіти, академічні свободи й свободу слова; 3) фінансова автономія, пов’язана з розпорядженням коштами, що вносяться за навчання, політикою у сфері заробітної плати тощо [17, 368].

Узагальнюючи висловлені підходи, можна зробити висновок, що зміст академічної свободи полягає в гарантованій державою можливості членів академічної спільноти (викладачів, науковців, студентів, аспірантів) вільно обирати зміст, форми й методи своєї академічної

Проблеми становлення правової демократичної держави

діяльності. З'ясування структури академічної свободи, визначення її елементів є перспективним напрямком подальших досліджень у цій сфері.

Література

1. Fox M.F. Research, Teaching, and Publication Productivity: Mutuality Versus Competition in Academia // *Sociology of Education*. - 1992. - Vol. 65. - № 4. - P. 293-305.
2. Lankford E.L. Freedom and Outrage in Art Education // *Journal of Aesthetic Education*. - 1994. - № 28 (4). - P. 54-62.
3. Keith K.M. Faculty Attitudes Toward Academic Freedom: Tenure, Teaching and Research (Doctoral Dissertation, University of Southern California, 1996). *Dissertation Abstracts International*, 58-01A, AAG9720245.
4. Colson D. Academic Freedom as Democratic Imperative. - [Електронний ресурс]: http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3860/is_201105/ai_n57628068/.
5. *Dangerous Professors: Academic Freedom and the National Security Campus* / M.J. Schueller, A. Dawson, eds. - Ann Arbor: University of Michigan Press, 2009. - P. 78-86.
6. Академическая свобода и стандарты поведения / Я.И. Кузьминов, М.М. Юдкевич // *Вопросы экономики*. - 2007. - № 6. - С. 80-93.
7. Пасешникова Л.А. Конституционно-правовые основы академической свободы в современной России: Автореф. дисс... канд. юрид. наук: 12.00.02. - СПб.: Санкт-Петербург. госуд. ун-т экономики и финансов, 2011. - 26 с.
8. Sandler R.V. Academic Freedom in the USA. - [Електронний ресурс]: <http://www.rbs2.com/afree.htm>.
9. Downs D.A.. Academic Freedom: What It Is, What It Isn't, and How to Tell the Difference / John W. Pope Center for Higher Education Policy. - Raleigh, NC, 2009. - 24 p. - (Pope Center series on higher education).
10. Bibtana A. R. Academic Freedom: the Context. In

Proceedings // Academic Freedom Conference: Problems and Challenges in Arab and African Countries (10-11 September, 2005, Alexandria, Egypt). - Paris: UNESCO, 2005. - P. 6-8.

11. Yankah K. Academic freedom: Myths, realities, and boundaries: Lecture delivered to University of Ghana Students Representative Council (SRC). - [Електронний ресурс]: <http://www2.ug.edu.gh/image/ACADEMIC%20FREEDOM.Doc>.
12. Bergan S. Institutional Autonomy between Myth and Responsibility // *Autonomy and Responsibility: The University's obligations for the XXIst Century (Proceedings of the Launch Event of the Magna Charta Observatory (21-22 September 2001))*. - Bologna: Bononia University Press. - P. 49-67.
13. Шрам В.П. Академические свободы в системе подготовки специалистов в вузе // *Вестник Адыгейского государственного университета*. - 2006. - № 4. - С. 122-123.
14. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Общая часть: Учебник / Отв. ред. Б.А. Струшин. - 4-е изд., обновл. и дораб. - М.: Норма, 2007. - 896 с.
15. *The American University* / T. Parsons, G. Piatt. - Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1973. - P. 267-282.
16. Шаповалова Л. Политика высшего образования в Европе и России. - СПб.: Норма, 2007. - С. 5-36.
17. Ordorika I. The Limits of University Autonomy: Power and Politics at the Universidad Nacional Autonoma de Mexico // *Higher Education*. - 2003. - Vol. 46. - № 3. - P. 361-388.

Маслова Н.Г.

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

Надійшла до редакції 30.07.2012

УДК 343.985

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРД В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Шапірко П. М.

Принципи ОРД знайшли висвітлення в роботах В.Л. Грохольського, К.В. Суркова [1], а також у Науково-практичному коментарі до Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" [2]. В.Л. Грохольський здійснив класифікацію цих принципів, яка містить конституційні, загальні й спеціальні принципи. Як правило, вихідною позицією наукових праць з приводу принципів ОРД є законодавче їх закріплення. В українському оперативно-розшуковому праві такими принципами є принципи законності, дотримання прав і свобод людини, взаємодії з органами управління й населенням (ст. 2) [3].

За Законом про ОРД РФ оперативно-розшукова діяльність ґрунтується на конституційних принципах законності, поваги й дотримання прав і свобод людини й громадянина, а також на принципах конспірації, поєднання гласних і негласних методів і засобів (ст. 3). Подібним є визначення принципів ОРД у законі Республіки Беларусь: "Оперативно-розшукова діяльність здійснюється на принципах законності, дотримання прав і свобод особистості, а також на принципах конспірації, поєднання гласних і негласних методів і засобів" (ст. 4).

Принципи ОРД відображені не тільки в Законі "Про оперативно-розшукову діяльність", а й у спеціальних за-

конах: "Про Державну податкову службу в Україні", "Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб", "Про міліцію", "Про Службу безпеки України", "Про прикордонні війська" та ін. Так стаття 3 Закону "Про міліцію" визначає, що діяльність міліції будується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням [4]. У Законі "Про Службу Безпеки України" указано, що діяльність СБУ, її органів і працівників ґрунтується на засадах законності, поваги до прав і гідності особи, позапартійності та відповідальності перед народом України. Окрім того, у ст. 5 цього закону вказано, що діяльність СБУ здійснюється на основі дотримання прав і свобод людини [5]. Отже, в означених законах визначені тільки загальні принципи діяльності будь-якого правоохоронного органу, але не наведені принципи, притаманні тільки ОРД, які мають назву "спеціальні принципи ОРД".

У Законі "Про розвідувальні органи України" додатково визначаються принципи безперервності; поєднання в межах, визначених законом, гласних і негласних методів і засобів; розмежування сфер діяльності розвідувальних органів, взаємодії й координації їх діяльності;

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ ПРАВНИЧІЙ ЧАСОПИС